

VILÁGSZEMLE

TENGERI-AKNÁK, SAJTÓ-AKNÁK, DIPLOMÁCIAI-AKNÁK ...

De kezdjük mégis a sajtó-aknáknál. Mert, amit ezekben a hetekben a világsajtóban (és különösen a hadviselők jelentéseiben) összeolvasunk, az mindinkább azt az érzést kelti bennünk, hogy Anglia bizonyára nincs úgy körülrakva tengeri aknákkal, mint a szegény olvasó a jól elhelyezett s kitűnően megszerkesztett, az első ütésre robbanó sajtó-aknákkal...

Azzal kezdtük, hogy a háború kitörése előtt, 1939-ben — megint hit-tünk a világsajtónak. Alig kételkedtünk benne, hogy Németország, egyedül Németország provokálta a háborút, szegény Lengyelország így meg így, szegény jó öreg Chamberlain és az a becsületben öszülő Daladier, úgy meg úgy és ime, alig két hónappal a háború kezdete után a „harmadik“ fél megszűröl elkiáltja, hogy Lengyelország, ha akarta volna, békében maradhatott volna, de nem akart, sőt Anglia és Franciaország buzdítására nem akart. Ezen állításra nem következett sehonnan semmilyen cáfolat... Ma már ott tartunk, hogy nem is szorullunk rá, hogy a békeoffenzíva során derüljön ki, ki a felelős a háborúért, hiszen nyílt titok már, hogy amint Németország egész belső és külső helyzeténél fogva kénytelen volt a háborút is kockáztatni, ugyanígy Anglia és Franciaország, miután kormányzatuk a jobboldali pártokra támaszkodva elvetette a béke-front (angol-francia-szovjet-egyezmény) elvét, elszánta magát a Németországgal való leszámolásra. Ma már azt is tudjuk, hogy bizonyos angol-francia diplomáciai körökben már tavasszal bevallották, hogy a „demokratikus“ hatalmak „nem bírják tovább a fegyverkezési iramot háború nélkül“, leszámolásra készültek és elég pontosan megjósolták a háborút 1939 őszére.

Ezzel persze nem akarjuk azt mondani, hogy Anglia és Franciaország *mindig* akarták a háborút és hogy csak ők akarták; de azt mondhatjuk, hogy München után ők igenis akarták már és Lengyelország veresége óta szinte már csak ők akarták. Hogy a sajtójuk szerint Anglia nem akar mást, csak mindnyájunk boldogságát — alig vigasztal meg. Attól eltekintve, hogy a felelős, vezető politikusok a mind súlyosabb ellenzéki nyomás dacára sem hajlandók megmondani, milyen célért folytatják a háborút és óvakodnak a sajtó humanista szövegeit egyszerűen magukévá tenni, még az se sokat jelentene, ha ezt megtennék. Hiszen Asquith 1914-ben, Bonar Law 1916-ban, Lloyd George 1917-ben és 1918-ban kijelentette, hogy Anglia nem akar területeket hódítani, de ugyanakkor Anglia és Franciaország visszautasították a németek hódítás- és jóvátétel-mentes békére tett sorozatos ajánlatait és 1919-ben Anglia elvette Német-Délkeletafrikát, a török-arab Mossult, Arábia jó részét, Egyiptomot, a franciák megkapták Szíriát, Marokkót, Elzász-Lotharingiát, stb., stb.

Ezek után csoda-e, ha az igazán békevágó tömegek szkeptikusakká válnak a hírlapi jelenségekkel szemben és például a tengeri aknák kérdésében nem tudja, mit higgyen: a „mágneses akná“-kat, amit az angol-francia sajtó lanszírozott, vagy azt a német forrásból eredő állítást, miszerint az angolok maguk rakják tele a kereskedelmi tengeri utat aknákkal, hogy ezáltal Németország és a károsult semleges államok között elmérgesítse a viszonyt. Ha megfelelő időt és fáradságot rászánunk, bizonyos semleges forrásból származó vagy közvetlenebb értesülések alap-

ján kitapogathatjuk az igazságot, amely valahol a középben rejlik: bizonyos aknákat vallóban a németek eresztettek utjukra, hogy a semleges Hollandiát, Svédországot és Dániát ezzel kényszerítsék rá, hogy vajukat, szalonnájukat és papírfájukat (celuloze) ne Angliának adják, (aki bármilyen árat aranyban megfizet érte, mert ugyanis rászorul erre az ellátásra), hanem adják inkább Németországnak, amely ugyan nem tud olyan árat és olyan pengő aranyban fizetni, mint Anglia, de ezzel szemben éppoly nagyon rászorul és veszélyt kizárva, saját hajóin és vagonjaiban szállítja haza az árut. De bizonyos más aknákat egész valószínűleg tényleg az angolok maguk raktak megfelelő helyekre, bizonyos célokból, különösen ha a semlegesek mérgezése céljából van szükség az ilyen „szabályozásra”: hogy bizonyos napokon például több, más napokon pedig kevesebb semleges hajó süllyedjen el...

De vallójában nem is az a fontos már, kiék ezek a tengeri aknák és hogy a hadviselők közül ki mond igazat. Fontosabb ennél, hogy a közvélemény, különösen a semleges államokban, nem kis mértékben éppen Angliában és Franciaországban, legfőbbképpen pedig az összes országok alsó néposztályaiban kezdenek megint nem hinni a hadviselő sajtónak. Elég volt három hónapi sajtó-háború, hogy az emberek már ne csak az 1914-1918-as háború hazugságaira visszaemlékezzenek, de Bismarck híres mondatára is, amelyet egy semleges munkás lap idéz. Igen, Bismarck mondta még: „Sohse hazudnak annyit, mint háborúban és vadászat után.” Nem véletlen, hogy például egy román lap is most emlékezett meg egy 1914-beli francia-angol-olasz sajtóaknáról, amely a maga nemében annyira jellegzetes, hogy szívesen idézzük mi is: A német *Kölnische Zeitung*-ban rövid hír jelent meg arról, hogy Antwerpen elfoglalása napján „minden harang megszólt” (t. i. Németországban), mire a *Matin* a „*Kölnische Zeitung* nyomán” az antwerpeni harangokról ír, amelyeket a belga papoknak meg kellett huzatniok a németek parancsára, a *Times* (a híres, komoly, nagy *Times*) „a francia sajtó kölni értesülése alapján” a nevezett papok ellentállásáról, az olasz *Corriera dela Sera* e papok üldöztetéséről, végül megint a *Matin*, amely a sajtó-aknát elbocsátotta, most már „angol és olasz lapok értesülése szerint” nevezett papok kivégzéséről ad hírt... Ugyancsak most ébred emléke azon megcsonkított Cordbeck-Loux-i gyermeknek is, akit Nortcliff egyik „tudósítója” küldött (saját későbbi bevallása szerint) valóságos megcsonkítottak hiányában, az angol-francia sajtóba és akit később, amikor több, mint 5000 uriaszony (ezek között egy királynő is) kívánta a szegény szerencsétlen költött gyermeket örökbefogadni, Nortcliff ur kénytelen volt himlőben elhaltnak nyilvánítani...

De korántsem azért idézzük a régi emlékeket, hogy olvasóinkat, akik nyilván tisztában vannak a hadi-sajtó jellegével, újból felvilágosítsuk, hanem azért, mert a háborús propaganda, amely a mostani konfliktus előtt és annak első heteiben különösen Anglia, Franciaország és Amerika közvéleményét elámitotta, kezdi hatását veszíteni... Ha a múlt világháborúban két-három év eltelt, amíg az antant-államokban a széles közvélemény belátta, hogy nem Belgium semlegességének megcáptásáért és nem a „porosz szellem és wilhelminizmus” leküzdéséért, hanem imperialista érdekekért folyik a harc, úgy az most már a háború harmadik hónapjában bekövetkezettnek tekinthető. Erre pedig nemcsak a fentemlített visszaemlékezések mutatnak igen világosan, hanem egész sor jelenség, egész sor ország-

ban, amely jelenségek együttvéve jól látható fordulatot képeznek a háború egész belső (politikai) menetében. Ilyen jelenségek például:

Angliában mindenekelőtt a szakszervezeti munkásság és ugyazólván az egész bányamunkásság nyílt állásfoglalása a békéért, amely a Labour Party több szervezetét megmozdításra készítette, ennek glasgowi képviselőjét a vezetőséggel való szembeszállásra indította és általában állandó nyomást gyakorol a politikai pártokra, különösen a munkáspártra azzal a követeléssel, hogy a háborút nyilvánítsák imperialista jellegűnek s ugyanakkor szüntessék be a háborús kormány támogatását.

Ugyancsak Angliában indult meg Lloyd George vezetésével egy polgári irányzatú béke-mozgalom, amelynek ugyan semmi kifogása nincs és nem lehet a Chamberlain és Churchill háborújának „jellege“ ellen — mert hiszen maga Lloyd George is imperialista háborús politikus — de ezt a háborút, amelyben a hadviselők egy lépéssel se jutnak előre, a semlegesek előretörnek és a tömegek már a harmadik hónapban forronganak — szerencsétlennek tartja. Hasonló a magatartása — bár inkább kispolgáripacifista szempontokból kiindulva — Lansburynak, a munkáspárti képviselőnek és e párt volt leaderének, aki „a lakossághoz“ felhívást intézett, hogy mindazok, akik a béketárgyalások azonnali megkezdését javasolják, közöljék vele levelezőlapon; néhány nap alatt 12 ezer levelezőlapot kapott. dacára annak, hogy felhívását csak néhány kisebb lap közölte; a válaszírók többsége a nagy kormánylapok olvasói és pártunkivüli emberek.

Az ugyancsak munkáspárti ellenzékhez tartozó (e pártból nemrég kizárt) Strafford Gripps, a Tribune hasábjain így jellemzi a hangulatot:

„Mindinkább terjed az a meggyőződés, hogy a mostani háború a nagytőke háborúja, amelyet ez saját érdekében folytat. Ha a mult háborúban azért harcoltunk, hogy — mint nekünk mondták — Vilmos császárt megbuktassuk, úgy ebben a háborúban úgy látszik azért kell harcolnunk, hogy Vilmos császár utódait segítsük uralomra Németországban. Az angol kormány vonakodik nyilvánosságra hozni a háború céljait, nyilván azért, mert ezek a célok nem olyanok, hogy azokat ki lehessen tenni a nagyközönség és a semleges államok népei bírálatának. Mennél nyilvánvalóbbá lesz az, hogy az angol kormánynak más célja nincs, mint a háború, hogy ezen az uton biztosítsa Angliának, mint nagy imperialista államnak uralmát, annál kevésbé hajlandó az angol nép folytatni ezt az irtó-hadjáratot.“

Ugyanez a lap vezércikkben foglalkozik Molotov legújabb beszédével és kijelenti, hogy az „Angliának és Franciaországnak szemükbe mondta a keserű igazságot. A legkevesebb, amit elmondhatunk, az oroszoknak a mostani világhelyzetben elfoglalt álláspontjáról az, hogy realista. Ha az angol kormány meg akarja cáfolni Molotov állításait, akkor tiszta és nyílt kijelentést kell tennie a háború céljairól.“ A lap hivatkozik Duff Coopernek Amerikában tett nyilatkozatára, amelyben a volt miniszter és az angol konzervatív párt befolyásos tagja kijelentette, hogy Angliának nem az a célja, hogy a német nép által választott kormányzatot, hanem egy Angliának alávetett monarchiát juttasson uralomra Németországban. Aztán Molotov beszédének azt a részét idézi a lap, amelyben az a versaillesi mintára készülő új világfelosztás kísérletéről beszél. „A beszédnek ez a része — írja a lap — emlékeztet Sztálin március 10.-i azon figyelmeztetésére, miszerint az a nagy és veszedelmes politikai játék, amelyet Ang-

lia Középeurópában folytat, összeomláshoz fog vezetni. E szavakat Anglia kormánykört nem vették figyelembe és a bekövetkezett összeomlás magával sodorta Angliát és Franciaországot. Reméljük, hogy Molotov mostani figyelmeztetéseit nem fogják ugyanígy fogadni. A veszély nem abban rejlik, hogy az angol intrikák ezután több sikerrel fognak jární Angliára, mint eddig, hanem abban, hogy ezek az intrikák véglegesen lerombolhatják egy angol-szovjet politikai megegyezésnek minden jövőbeli lehetőségét és mindjobbán meggyőzik a szovjetvezetőket arról, hogy Anglia és Franciaország agresszív államok és az orosz érdekek ellen irányítják minden támadásukat.

A folyamatot, amely a háborús hangulatot egyszerre több ponton és a hadviselők legszélesebb köreiből aláássa, kétségtelenül a szovjetek indították el már a háború kezdetén azzal, hogy az angol-francia diplomácia „intrikáit” leleplezték, ugyanők buzdítják azzal, hogy Angliát és Franciaországot tessék felelőssé a háború folytatásáért és azzal a kijelentéssel, hogy a „támadó szerepe gazdát cserélt”. Ma már ott tartunk, hogy igen széles népkörök, amelyek a háború kitörése előtt, nevezetesen az angol-francia-orsos tárgyalások idején a polgári demokrácia táborában állva vagy ezzel szövetkezve, minden erőnek a hitleri terjeszkedés ellen való tömörülését kívánták, mert bizton remélték, hogy a nyugati hatalmak szövetkezése a szovjetekkel megakadályozza a háborút, most nem akarnak tovább különbséget tenni hitleri expanzió és angol-francia uralmi rendszer között, mindkettőt a nagytőkések ügyének, a háborút pedig mindkét részről egyformán imperiálista háborúnak tekintik, amelynek minél előbb véget kell vetni. Bármilyen élesnek és változatlanul lássék is e fordulat, az egész népi tábor magatartása lényegében ugyanaz: a békét akarja biztosítani. Ezt a békét pedig — és ez mind világosabbá válik — ma kétségtelenül a hadviselő felek közül inkább akarja Németország, amely hatalmas ellenségeivel szemben egyedül maradt és ha védekezésében számíthat is a Szovjetunió hathatós támogatására, aligha számíthat arra, hogy a Szovjetunió segíteni fogja Anglia és Franciaország legyőzéséig és egy új imperiálista világbirodalom megteremtéséig... Igen, ma inkább akarja ez a Németország a békét, mint Chamberlain és Daladier, akik még mindig nem hisznek a német-szovjet együttműködés erejében és Rooseveltt repülőgépeiben és tengeri hatalmuk tudatában biztosak benne, hogy hamarosan (Roosevelt szavai szerint legkésőbb tavaszig, az angol-francia diplomáciai hírvivők bemondatai szerint két-három hónapon belül) Hitler ereje belülről összeomlik. Hogy ez a számítás reális-e, arról még külön beszélhetünk; itt most, mai helyzetünk taglalásánál főleg az a két tény érdekel, hogy 1. a háborút, az imperiálista győzelmet, az ellenfél teljes letörését ma már csak az egyik fél hirdeti és 2., hogy az eddig a háttérben statisztált nagy mozgósított és civil hadviselő és semleges népi sokaság kezd éppúgy belátni ezt, mint a háború imperiálista jellegét. Amit fennebb Anglia és népi közönségének megnyilatkozásairól írtunk, még nagyobb arányban áll Franciaországról, ahol például csak Párizsban, a kormány-támogató Leon Blum Populaire bevallása szerint 85 szakszervezet tanúsított fenti értelmű magatartást, aztán, ugyancsak kormány-források szerint a hadüzemekben ilyen irányú mozgólódás szintén napirenden van, naponta tízek és százak kerülnek szigorú jogi elbírálás alá.

Az angol birodalom messzibb területein még nagyobb hullámokban nyi-

hatkozik meg a nagyközönség ellenkezése. Délafrikában Herzog tábornok németbarát (= angolelles) ellenzéke, azon az úton van, hogy minden háborúellenes törekvésnek gyűjtőpártjává legyen. Ennél is sulyosabb a helyzet Indiában, ahol az angol központi kormány és annak háborúja kizárólag néhány népszerűtlen benszüllött-fejedelm és mohamedán egyházi férfi „támogatását” élvezzi, míg a nagy népmilliókat képviselő indiai „nemzeti kongresszus” ennek mindkét vezetőjével, Neruval és Gandhival az élén, egyhangulag megtagadta a birodalom háborújának támogatását, visszavonta tagjait a tartományi fejedelmek kormányaiból és mind veszedelmesebben követeli — a háború támogatása fejében, de attól függetlenül is — India teljes függetlenségét és szabadságát. Az a nyilatkozat, amelyben az angol-indiai alkirály felelt a kongresszus függetlenségi követelésére („a háború végén brit-indiai kormánybizottság fog majd *tárgyalni* afelől, hogy milyen intézkedések váltak szükségessé”) éppugy nem elégítette ki az indiai nemzeti érzéseket, mint ahogy a kongresszus vezetőinek, főleg Gandhinak erre adott szokatlanul éles válasza egyáltalán nem nyugtathatja meg a londoni köröket.

Bizonyos, hogy Németországban sem rózsás a helyzet ebből a szempontból; de amióta Hitler biztosította Németország részére a szovjetek erkölcsi támogatását és élelmiszerét, a német lakosság önbizalma megnövekedett és ha anyagi-földrajzi szempontból tovább is sokkal kisebb reményekkel viseli vezetői háborúját, mint az ellenségen oldalon, erkölcsi-politikai szempontból kétségtelenül jobban áll amazoknál.

A frontokról és tengeri csatákról nemsok új mondanivalónk van. „Nyugaton a helyzet” még mindig „változatlan”. A szárazföldi felderítő akciókat felváltották a légi felderítő vállalkozások, a buvárhajók működését a zseb-páncélosok és aknák pusztítása. Ezen a téren nagyobb aktivitást persze megint csak a németek fejtenek ki, és ők is látják hasznát a blokádharc szörnyű kiélesedésének, amely működésük gyümölcseként jelentkeznek. Az angoloknak az az ellenintézkedése, hogy az amugy is megcsappant német tengerentúli kivített megakadályozzák, távolról sem árt annyit, mint amennyit használhat az, hogy a holland, dán és svéd sajtó, vaj, szalonna, papír, fa és vasérc utja Anglia felé el van vágva, ezeket az árukat tulajdonosaik kénytelenek lesznek elég olcsón a németek rendelkezésére bocsátani és mi több: katonai biztonságuk (és így: politikai függetlenségük) tekintetében is fejtelet hajtani... Nem kis jelentősége van még ezenkívül annak is, hogy a dán és holland élelmiszerek és svéd papírfa és celuloze elmaradása nagy, hónapokig igen nehezen pótolható hiányt idéz elő Anglia ellátásában.

Ennyit mondhatunk a hadihelyzetről. Ennél sokkal tevékenyebb harc folyik a diplomáciai fronton: a kulisszák megett. A világ különböző pontjain (Délkelet-Európában, Balkánon, Olaszországban, stb.) lázasan folyik a diplomáciai aknák lerakása, — nehéz kitudni, hol, kinek aknája mirekire vár és a helyzet alakulásától, (nagymértékben egyszerűen a vak véletlentől) függ, hogy hol, mikor melyik akna ki ellen és milyen erővel robban. Szó lehet elsősorban azokról az aknákról, amelyeket angol-francia sugalmazásra Olaszország helyezett el Délkeleten, ahol Csáky beszéde (nem tudni még, milyen sugalmazásra) felkavarta a vizeket és egyelőre utjába állottaik a balkáni és dunai blokk megalakításának. Talán nem tévedünk, ha a dunai balkáni blokk tervének levegőbe-repülésében az angol-

olasz együttműködés első balsikerét és a köztük és a német-szovjet érdekközösség között fennálló ellentét első (de nem utolsó) kirobbanásának tekintjük. Mint mondtuk: nehéz e rejtett kérdésekben tisztán látni és nyilatkozni. Hasonló diplomáciai aknákat uszkálnak Finnország körül: made in... nem tudni biztosan, hol. A szovjet források szerint angol-francia gyártmányok ezek is. Annyi biztos, hogy a szovjetkormány magyon óvatosan kerülgeti ezeket az aknákat, mert semmi kedve sincs ahhoz, hogy az angol-francia-amerikai és semlegestőkés sajtónak módot adjon arra, hogy „Finnország függetlenségének“ cégére alatt védjék saját támadó terveiket; különösen nem most, amikor más események hiányában a világsajtó egész óriási szervezete márcsak tiszta példányszám- és reklám-érdekből is ezzel a „sziztiprással“ jajgatná tele a világot. Inkább vár még Moszkva, vár más időpontra, amikor ennél fontosabb és igazibb ügyek foglalják le a figyelmet. Addig talán a finn közvélemény nyomása is érvényesül, amely közvélemény — az irányított sajtó minden állítása ellenére is — mindinkább hajlik az idegen érdekeket szolgáló finn kormány emberek eltávolítására és a szovjetekkel való békés megegyezésre. Ezt mutatja ma már számtalan, külföldön elhallgatott sajtóhang éppen Helsinki-ben...

Másutt: Ázsiában, Amerikában, a Csendes-óceán körül — továbbra is erőben vannak a dolgok. Erőben — de még nem éretten áll előttünk a japán-kínai új helyzet, az amerikai repülőgép-export ügye, a japán-szovjet viszony alakulása, az angolok s franciák magatartása Távolkeleten, stb. stb.... (K.)

B É K E K Ö Z E L - K E L E T E N

Mióta a nyugati hadszíntéren megkezdődtek a csatározások, Közkeleten elhalkult, sőt ugyyszólván teljesen megszűnt a fegyverropogás. Az arab terrorakciók felszámolása meggondolkozttatóan egybeesik a brit birodalom ezirányú érdekeivel s ezt magha lehetne az arab terroristák magas politikai „öntudatával“ magyarázni. A brit hadüzenet óta elvéve sem akad Palesztinában rendbontás, a fegyverletétel minden átmenet nélkül a válság legelső órájában megtörtént. Ez az örömdetes tény bármilyen derülátó következtetésekre indítja is a zsidó közvéleményt, nehéz gyanakvással nem gondolni a „csend“ kiszámítottságára és Anglia kiemelkedő szerepére az elmúlt esztendő zavarásaiban. A másik számottevő palesztinai változás, amely szervesen kiegészíti a terror megszűnésével beállott politikai békét: az arab-zsidó viszony megenyhülése. Az arab-zsidó kapcsolatok még röviddel ezelőtt sem engedték sejteni a váratlan „kedvező“ fordulatot, noha a jelenlegi baráti közeledés sem céljában, sem indítékai-ban nem hagyja rejtve a mozgató erőket. Végül a palesztinai zsidóság belső egységfrontjának gyors összekovácsolása, éppen a külső veszély eltűnésének idején, amikor legkevésbé sincsenek veszélyeztetve a zsidó pozíciók, a harmadik alapvető tünet, amely a palesztinai politikai és társadalmi erők teljes átszervezésének benyomását kelti.

*

A palesztinai arab zsidóellenes tevékenység megszűnését, a nyugati háború közvetlen okán kívül, ezt megelőző más jelenségek is időszerűvé tették. A terror csökkenése már korábban is észlelhető volt és egybeesett az óriási arányokat öltő és kiszámíthatatlan lehetőségekkel fenyegető zsi-